

Paweł SOWA

 <https://orcid.org/0009-0005-7923-6781>

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

e-mail: pawel.sowa@amu.edu.pl

CINQUE TERRE (PIĘĆ ZIEM) W PASZCZY UROBOROSA

1. Wprowadzenie

Jubileuszowe XL Seminarium Terenowe „Warsztaty z geografii turystyki” były dla mnie – pilota wycieczek i przewodnika turystycznego rozpoczynającego studia doktorskie – niepowtarzalną okazją do wejścia w świat geografów i udziału w dyskusji, której tematem była sytuacja dzisiejszej turystyki. Czy odradza się ona jak Feniks, czy jest niczym uroboros, a więc jakąś potężną kreaturą, która zjada swój ogon, niszcząc fundamenty, na jakich została ukształtowana? Mając w pamięci moje ostatnie pilotaże wycieczek po różnych zakątkach Włoch, reakcje turystów oraz tłumy zwiedzających, przesunąłem się w trakcie dyskusji w stronę zwolenników postrzegania turystyki jako uroborosa. Mam nadzieję, że niniejszy artykuł, będący pewnego rodzaju esejem o przeglądowym charakterze, przybliży obecną sytuację parku narodowego Parco Nazionale delle Cinque Terre, położonego w północnej części Włoch, borykającego się z nadmiernym ruchem turystycznym, czyli zjawiskiem określanym jako overtourism.

2. Park Narodowy Cinque Terre

Obszar, o którym mowa, jest jednym z najpiękniejszych przykładów mariażu ludzkiej twórczości architektonicznej z majestatyczną przyrodą. Pięć miasteczek rozłożonych jest na stromych skałach (najwyższy szczyt Monte Malperuso – 815 m n.p.m., w odległości ok. 3 km od linii brzegowej) nad brzegiem Morza Liguryjskiego. Miejscowości te znajdują się we wschodniej Ligurii, w prowincji La Spezia, a wymieniając je od zachodu są to: Monterosso

al Mare, Vernazza, Corniglia, Manarola (rysunek 1) i Riomaggiore. Region ten nosi nazwę Cinque Terre, co można przetłumaczyć jako Pięć Ziem (albo ewentualnie Pięć Krain), mając w domyśle szersze znaczenie, niekoniecznie odnoszące się tylko do samych miasteczek, ale również obejmujące sąsiadujące z nimi terytoria. Obszar ten o powierzchni 3860 ha został ogłoszony w październiku 1999 r. kulturowym Parkiem Narodowym Cinque Terre.

Warto zaznaczyć, że pierwsze starania o objęcie owego rejonu ochroną podjęły władze regionu Ligurii jeszcze w 1985 r. Z kolei w 1997 r. dokonano wpisu Cinque Terre (opierając się na kryteriach: II, IV i V) na listę światowego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) jako „krajobraz kulturowy o znaczących walorach panoramicznych i kulturalnych. Plany i rozmieszczenie miasteczek oraz kształt otaczającego krajobrazu, przewyciężającego niekorzyści stromego i nieregularnego terenu, wyznaczają etapy nieprzerwanego osadnictwa w regionie na przestrzeni ostatniego tysiąclecia” (UNESCO, b.r.; tłum. wł. – P.S.). Wpis objął również sąsiadujące od wschodu z Pięcioma Ziemiemi miasteczko Portovenere oraz wyspy: Palmaria, Tino i Tinetto.

Rysunek 1. Manarola, miasto włoskiego regionu Cinque Terre, z nadejściem wieczoru prezentuje się magicznie

Autor: P. Sowa, 2024

3. Linia kolejowa zmienia bieg historii

Mieszkańcy Pięciu Ziem przywykli przez większość historii istnienia w tym rejonie Ligurii ludzkiego osadnictwa do funkcjonowania w izolacji. Ukształtowanie terenu nie pozwalało na przeprowadzenie dogodnych szlaków komunikacyjnych, które miały bardziej charakter ścieżek, dzisiaj wykorzystywanych turystycznie (rysunek 2).

Rysunek 2. Widok na Vernazzę z Błękitnego Szlaku od strony Monterosso
Autor: P. Sowa, 2024

Najłatwiejszym sposobem transportu była droga morską, aczkolwiek i tutaj – ze względu na niewielką obecność zatoczek pozbawionych wysokich klifów – był on ograniczony. Sytuacja zmieniła się całkowicie

w październiku 1874 r. w związku z oddaniem do użytku nowej linii kolejowej poprowadzonej wzdłuż całego wybrzeża liguryjskiego. Łączyła ona stolicę regionu Genuę z Pizą (położoną już w Toskanii) i dalej Florencją oraz Rzymem. Odtąd Pięć Ziem, podobnie zresztą jak wiele innych osad i miasteczek na całym wybrzeżu, przestało być obszarem izolowanym komunikacyjnie. Z początku, ze względu na trudne warunki orograficzne, linia funkcjonowała jako jednotorowa. Rozbudowa nastąpiła niecałe sto lat później, kiedy w pierwszych miesiącach 1970 r. zakończono ogromną inwestycję, w efekcie której nie tylko powstał drugi tor na całej długości, ale także zmieniły się przebieg linii oraz lokalizacja kilku stacji, jak np. Corniglia i Levanto (Carbone, 2015). Umożliwiło to wzrost ruchu, przede wszystkim pasażerskiego. Dzisiaj liczba pociągów osobowych zatrzymujących się na stacjach Pięciu Ziem według rozkładu kolei włoskich na 2025 r. sięga prawie 100 w ciągu doby („Cinque Terre Express 2025 le 5 Terre in treno”, b.r.).

4. Sielskie lata przeminęły

Otwarcie linii kolejowej było dla mieszkańców wielkim wydarzeniem. Oznaczało bowiem rozwój gospodarczy związany z łatwiejszą spedycją towarów. Nikt jednak nie mógł przewidzieć, jak wielkie możliwości rozwoju turystyki w przyszłości przyniesie owo otwarcie na świat. Oczywiście należy uwzględnić całokształt zmian w kontekście osadzenia konkretnego obszaru w sytuacji społeczno-gospodarczej danego kraju. W tym przypadku mowa o wiejskich rejonach Włoch, które nadal zmagają się ze zjawiskiem depopulacji oraz kryzysem rolnictwa. Wynika to z uwarunkowań historycznych, które oznaczały migrację ludności z terenów wiejskich do dużych miast lub za granicę w poszukiwaniu pracy i lepszych warunków życia. Rolnictwo miało fundamentalny wpływ na Pięć Ziem – jak pokazuje rysunek 3, bez tego rodzaju działalności ludzkiej niemożliwe byłoby ukształtowanie tak bogatych form krajobrazu. Te zmiany są zauważalne również tutaj, na tym niewielkim obszarze (ok. 40 km²) zamieszkanym dziś przez niespełna 3,5 tys. osób. Kiedyś było ich znacznie więcej – w latach 1931–2011 liczba ludności spadła o 34,5%, a liczba gospodarstw rolnych aż o 76% w niemal identycznym okresie 1929–2011 (Santoro i in., 2021). Pytanie, jak bardzo przytoczone powyżej zmiany społeczno-gospodarcze zachodzące we Włoszech mają nadal wpływ na obszar Pięciu Ziem, pozostaje otwarte. Szczególnie w kontekście masowej turystyki, której doświadcza ten piękny zakątek Italii.

Rysunek 3. Uprawa winorośli w okolicy Riomaggiore
Autor: P. Sowa, 2024

Wydaje się, że przeobrażenia zachodzące w Cinque Terre zostały spotęgowane przez nadmierny rozwój ruchu turystycznego, czyli zjawisko określane jako overtourism. Proces ten zmienił życie mieszkańców całkowicie. Jeszcze w latach 60. XX w. Pięć Ziem było mało znanym wiejskim obszarem, raczej marginalizowanym przez ruch turystyczny (Vegnuti, 2020). Dzisiaj ruch turystyczny jest tak uciążliwy, że przeszkadza nawet niektórym młodym mieszkańcom. Moggia (2024) w ramach swoich badań przeprowadził wywiady z mieszkańcami Vernazzy. Francesca, 24-letnia studentka, wskazała na uciążliwość masowej turystyki w codziennym życiu: „Zamiast słyszeć niewielki chór mężczyzn i kobiet śpiewających podczas przemówienia księdza słyszysz zapowiedzi pociągów i turystów

próbujących zorientować się, co się dzieje” (Moggia, 2024, akapit 7; tłum. wł. – P.S.). Kobieta zwróciła uwagę na destrukcyjny wpływ turystyki na lokalne tradycje. Dla przykładu, z głównej ulicy miasteczka zniknęły kondukty pogrzebowe, niegdyś ważny element rytuałów lokalnej społeczności, podtrzymujących więzy kulturowe. Moggia (2024) podkreśla zmiany gospodarcze, jakie zaszły wraz z rozwojem turystyki. Otóż lokalna gospodarka Vernazzy została całkowicie przeorientowana na obsługę turystów.

Obserwacje te są zgodne z analizą danych włoskiego instytutu statystycznego ISTAT wykonaną przez Santoro i in. (2021): 33% mieszkańców Pięciu Ziem pracuje w hotelarstwie i gastronomii, kolejne 22% w handlu powiązanim z branżą turystyczną. Doprowadziło to do pojawienia się konfliktów na tle przeciążonej infrastruktury technicznej oraz rosnących kosztów życia. Wymiernym wskaźnikiem tego problemu są przeciążone pociągi i wysokie ceny biletów. Ponad 70-letni Mario wyraził frustrację w następujący sposób: „Odczucie jest takie, że region i koleje doją nas [...] one zarabiają miliony, a park narodowy nie dostaje nic, my również nie dostajemy nic” (Moggia, 2024, akapit 10; tłum. wł. – P.S.). Ostatnia podwyżka cen biletów w 2024 r. doprowadziła do protestów mieszkańców, choć – jak twierdziły władze regionalne – została wprowadzona po to, by zmniejszyć skalę problemu. Podniesiono ceny przejazdu na odcinkach w parku, nawet na bardzo krótkich, bo 2–3-kilometrowych, do kwoty dochodzącej do 10 euro w szczycie sezonu turystycznego („Le proteste contro i rincari dei biglietti del treno delle Cinque Terre”, 2024). Moggia w swoim artykule zamieścił zdjęcia, które otrzymał od mieszkańców Vernazzy. Jedno z nich, подарowane przez Marziano di Martino, przedstawia grę lokalnej drużyny waterpolo w 1971 r. w zatoczce przy kościele. Te czasy bezpowrotnie minęły.

5. Zatłoczenie

Każdy, kto znajdzie się w Cinque Terre w okresie od maja do września w weekendy lub w święta, zrozumie, co naprawdę oznacza słowo „zatłoczenie”. Władze Parku Narodowego Cinque Terre sprecyzowały w 2023 r. przyczynę tego problemu, biorąc pod uwagę najnowsze wówczas dostępne opracowania. To zjawisko kumulacji praktycznie całego ruchu turystycznego na obszarze 2–3% powierzchni parku, a więc w miasteczkach, podczas gdy w tym samym czasie inne jego obszary pozostają puste (Fes, 2024). Żeby lepiej uzmysłwić sobie sytuację wynikającą z zatłoczenia, wystarczy

przytoczyć dane: w 2023 r. były to 4 mln turystów, którzy odwiedzili terytorium o wielkości ok. 1 km². Cztery miliony ludzi w ciągu roku na obszarze wielkości, który można porównać do trzykrotnej powierzchni Rynku Głównego w Krakowie, z czego 70% dociera koleją, a 15% drogą morską (Laratta, 2023). Fabrizia Pecunia, burmistrzynie Manaroli i Riomaggiore, wprowadzając limit na liczbę kajaków, które mogły cumować w zatoczkach w obu miasteczkach, stwierdziła: „naszym problemem nie jest nadmierna turystyka, ale zatłoczenie w niektórych okresach roku” (Giuffrida, 2024, akapit 11, tł. wł. – P.S.).

Analiza danych statystycznych publikowanych przez władze regionalne na przestrzeni lat 1988–2024 (Regione Liguria, b.r.a, b.r.b) oraz udostępnionych przez Park Narodowy Cinque Terre za lata 2011–2022 (Portale della Performance. Dipartimento Funzione Pubblica, b.r.), a także władze prowincji La Spezia (Ente Bilaterale Territoriale Unitario del Settore Turismo La Spezia; Roberto Vegnuti Consulting, 2022–2023), na terenie której znajdują się wszystkie gminy Pięciu Ziem, pozwala na sformułowanie kilku spostrzeżeń:

1. Wzrasta znaczenie prowincji La Spezia na turystycznej mapie Ligurii. W okresie od 2011 do 2022 r. udział prowincji w dystrybucji całego ruchu turystycznego w regionie zwiększył się z 12,7% do 18,2%, kiedy w prowincji udzielono ponad 2,8 mln noclegów (w całym regionie 15,5 mln). Ten wzrost jest jeszcze większy, gdy weźmie się pod uwagę dane dotyczące noclegów turystów zagranicznych – z prawie 20% w 2011 r. do 26,8% w 2022 r. Prowincja La Spezia wyraźnie zyskuje, zważając na fakt, że cały region Ligurii notuje wahania w liczbie udzielonych noclegów na przestrzeni ostatnich 36 lat z rekordem w 1990 r. (17 mln) i stosunkowo gorszymi okresami, jak np. 2013 r. (niewiele ponad 13 mln) oraz rekordowo niskim wynikiem w roku pandemicznym 2020 – 8,5 mln.
2. Pobyty turystów są krótsze. Dotyczy to zarówno całego regionu, jak i prowincji La Spezia. Podczas gdy średnia długość pobytu w 1988 r. wynosiła 5,24 nocy, w 2012 było już to tylko 3,62 nocy (dane regionalne). Dane dla prowincji obejmujące statystykę z obiektów hotelarskich wskazują na utrzymywanie się tego trendu – z 2,65 nocy w 2000 r. do 2,4 nocy w 2015 r.; ten trend dotyczy także pozostałych obiektów (z 4,05 do 3,1).
3. Wzrasta liczba miejsc noclegowych w prowincji La Spezia, szczególnie w obiektach niebędących hotelami. O ile w 2001 r. prowincja dysponowała 10 578 łózkami w 192 obiektach, o tyle w 2015 r. były to już 16 183 łóżka w 1027 obiektach. To wzrost o 53% (liczba dostępnych łóżek) i aż o 1346%, gdy mowa o liczbie obiektów.

W tej kategorii mieszczą się domy wakacyjne, apartamenty na wynajem – w dużej mierze dawne mieszkania w kamienicach.

4. Wraz ze wzrostem liczby obiektów noclegowych niebędących hotelami na rynku rośnie ich popularność.

Dotyczy to szczególnie turystów zagranicznych. Pokazują to dane dostępne dla prowincji oraz trzech gmin obejmujących administracyjnie teren Pięciu Ziem, czyli gmin: Vernazza, Monterosso i Riomaggiore. Liczba noclegów w tego typu obiektach wzrosła z 422 tys. w 2000 r. do ponad 1 mln w 2015 r. (+148%), przy czym liczba noclegów turystów zagranicznych zwiększyła się ze 158 tys. do 660 tys. (to 316% więcej). W 2015 r. trzy gminy Cinque Terre udzieliły 480 781 noclegów, tj. aż 45,9% udzielonych w całej prowincji La Spezia (w 2000 r. ten udział wyniósł prawie 82%, czyli 345 472 noclegów). Wzrost popularności Pięciu Ziem „rozlewa” się na całą prowincję lub też dalsze większe przyrosty liczby noclegów udzielonych w trzech gminach są niemożliwe ze względu na ograniczoną infrastrukturę (por. tabela 1) oraz sezonowość ruchu.

5. Występuje wyraźna sezonowość ruchu turystycznego.

Są dwa okresy przyjazdów turystów – półrocze letnie (kwiecień–październik) oraz zimowe (listopad–marzec). W ciągu letniego sezonu notowane są rekordy przyjazdów turystów, z sierpniem jako najbardziej zatłoczonym miesiącem (w 2022 r. udzielono 523 tys. noclegów w prowincji La Spezia, co stanowiło ponad 18% wykorzystanej całej bazy noclegowej w roku).

Swoistym podsumowaniem sytuacji statystycznej wybranych gmin regionu niech będą dwie tabele: tabela 1 pokazująca liczbę noclegów udzielonych w trzech gminach Cinque Terre w latach 2010–2022 (dane Parku Narodowego Cinque Terre) oraz tabela 2 – liczbę ludności w latach 1861–2023 (dane demograficzne „Guida ai comuni, alle province e alle regioni d’Italia”, 2025).

Tabela 1. Liczba udzielonych noclegów w wybranych gminach Cinque Terre w latach 2010–2022 (w tys.)

Gmina	Rok						
	2010	2014	2018	2019	2020	2021	2022
Monterosso	196,7	206,1	251,8	245,0	90,4	161,9	256,6
Riomaggiore	103,4	131,9	220,4	231,5	86,9	139,5	237,8
Vernazza	45,3	51,0	91,4	102,6	b.d.	67,8	109,9

Źródło: dane Parku Narodowego Cinque Terre.

Tabela 2. Zmiany liczby mieszkańców w gminach Cinque Terre w latach 1861–2023

Gmina	Liczba mieszkańców w poszczególnych latach						Spadek liczby ludności w latach 1981–2023 w %
	1861	1951	1981	2001	2021	2023	
Monterosso al Mare	1613	2071	1840	1571	1371	1318	–28,4
Riomaggiore	2600	3239	2441	1805	1353	1313	–46,2
Vernazza	2080	2305	1429	1084	759	708	–50,5
Pięć Ziem (całość)	6293	7615	5710	4460	3483	3339	–41,5

Źródło: dane na podstawie: „Guida ai comuni, alle province e alle regioni d’Italia” (2025).

W latach 2010–2022 największa dynamika w liczbie udzielonych noclegów wystąpiła w Vernazzy (wzrost o 142%) oraz w Riomaggiore (prawie +130%). Jednocześnie to właśnie tam najbardziej też spadła liczba mieszkańców w ostatnich 42 latach – odpowiednio o połowę (50,5%) i prawie połowę (46%).

6. Co „pożera” uroboros na terenie Pięciu Ziem?

Zmiany społeczno-gospodarcze zachodzące w wiejskich obszarach Włoch, których wyraźnym efektem jest zmniejszająca się liczba ludności oraz przestawienie lokalnej gospodarki na tory turystyczne, mają swoje dalsze konsekwencje. Część z nich może być zaskakująca. Jednym z powodów, dla których wpisano Pięć Ziem na listę dziedzictwa UNESCO, jest historia ukształtowania się specyficznego rodzaju użytkowania ziemi. Uprawy warzyw, zbóż, winorośli, małych sadów były możliwe dzięki wytworzonym przez człowieka tarasom. Zapewniały one efektywne wykorzystanie niewielkich wszakże, ze względu na położenie na stromych zboczach gór, obszarów gleb i pozwoliły na wykształcenie się tutaj wysokiej kultury rolnej. Jej wytworami są bardzo dobrej jakości produkty, cenione przez koneserów kuchni włoskiej, jak: likierowe wino *sciacchetrà*, lokalne cytryny i miód. Niestety wraz ze zmianami w strukturze zatrudnienia wiele osób zrezygnowało z działalności rolniczej. Doprowadziło to do spadku liczby używanych tarasów. Część z nich pokryła roślinność ruderalna, część lasy (rysunek 4). Te zmiany są zauważalne w przestrzeni – w latach 1973–2010 nastąpił wzrost powierzchni obszarów zajętych przez lasy i zarośla z 55% do 77%, co skutkowało – paradoksalnie – zmniejszeniem bioróżnorodności (Santoro i in., 2021).

Tradycje rolne tego obszaru pozostały bowiem niezmienione przez setki lat, przyczyniając się do tworzenia mikrohabitatów oraz występowania różnych gatunków roślin i zwierząt.

Rysunek 4. Część nieuprawianych tarasów wokół miasta Riomaggiore
zdążyła już pozarastać
Autor: P. Sowa, 2024

Opuszczone tarasy uprawne pozostają niezabezpieczone i ulegają erozji. Wzrasta zatem ryzyko hydrologiczne, które jest w obecnych czasach bardziej niebezpieczne w związku z globalnymi zmianami klimatu. W rejonie Pięciu Ziem istnienie tarasów pełniło oprócz funkcji agrarnej także funkcję ochronną – ze względu na duży stopień kąta nachylenia powierzchni (strome zbocza gór). Badania terenowe przeprowadzone po katastrofalnej powodzi z 2011 r. wykazały, że tarasy uprawne, które były utrzymane w dobrym stanie (czyli wykorzystywane do uprawy), przetrwały kataklizm – jedynie na 6% wystąpiły osuwiska ziemi (Agnoletti i in., 2019). Z kolei w przypadku opuszczonych tarasów osuwiska wystąpiły aż na 47% z nich, co stanowiło praktycznie taką samą wielkość jak na terenach zadrzewionych (45%). Wniosek nasuwa się sam – utrzymanie

tarasów uprawnych w dobrym stanie ma fundamentalne znaczenie dla zapobiegania katastrofalnym osuwiskom ziemi.

Wzrastająca antropopresja na kilku najbardziej popularnych szlakach pieszych parku narodowego prowadzi do dalszej erozji w wyniku ich zadeptywania i schodzenia z wytyczonych ścieżek (również ze względu na ich słaby stan techniczny). Kiedy napływ turystów jest zbyt duży na niektórych szlakach (jak np. na Sentiero Azzurro – pol. Szlak Błękitny), wprowadza się ruch jednokierunkowy. Niestety do dzisiaj nie wypracowano koordynacji decyzyjnej pomiędzy różnymi podmiotami, które zajmują się administracyjnie obszarem Pięciu Ziem (Santoro i in., 2021).

Zalew tłumów turystów doprowadził do spadku komfortu życia mieszkańców (o czym już wspomniano na początku artykułu). Uwidoczniły się ciemne strony turystyki: wysokie ceny, kolejki do pociągów, hałas, niszczenie przyrody. Spadająca liczba mieszkańców oraz ogromne zatłoczenie wystawia na ciężką próbę cały dotychczasowy styl życia: kulturę, tradycję oraz lokalne więzi. Jak stwierdza Moggia (2024, akapit 8), badający zjawisko nadmiernej turystyki w Vernazzy, istnieje niebezpieczeństwo, że miasteczko „stanie się pustą skorupą, atrakcją turystyczną pozbawioną żywej tożsamości” (tłum. wł. – P.S.).

Pavani (2024) przeprowadzała w ramach swoich badań wywiady jakościowe z mieszkańcami Pięciu Ziem, którzy jednocześnie byli interesariuszami lokalnego rynku (właściciele winnic, producenci wina, przewodnicy turystyczni, pracownicy biur podróży). To grupa osób żywo zainteresowana rozwojem turystyki, aczkolwiek krytycznie podchodząca do występującego obecnie zjawiska turystycznego przeładowania, czy też – lepiej to określić – obecnego modelu turystyki. Warto przytoczyć dwie wypowiedzi, które wskazują na problemy związane z odwiedzającymi, czyli turystami przyjeżdżającymi tylko na kilka godzin – większość udzielających wywiadu używała dla tej grupy określenia *visitors* (pol. ‘odwiedzający’). Jeden z zapytanych mieszkańców stwierdził, że: „Turystyka typu «wpadaj i uciekaj» jest najbardziej dochodowym rodzajem turystyki, jednak dochód ten nie jest dla odwiedzanego terytorium”. I wypowiedź, która chyba najbardziej mi się spodobała: „Obecnie ci ludzie przybywają, płacąc wszystko organizatorowi rejsu. Przyjeżdżają tutaj i [tylko] konsumują to terytorium” (Pavani, 2024).

Kilkanaście lat temu Cinque Terre zostało umieszczone jako atrakcja turystyczna w programach dla klientów statków wycieczkowych. Przyływają one do portu w La Spezia, który, będąc położony w bezpiecznej dużej zatoce, może przyjąć jednostki pływające o dużym tonażu. Wystarczy dodać, że port w La Spezia jest 12. co do wielkości portem

handlowym Włoch (Marzorati, 2025). Pierwszy duży wycieczkowiec zawinął do portu 7 kwietnia 2013 r. Jak poinformował owego dnia lokalny dziennik *Il Giornale* (Vignali, 2013), do końca tamtego roku miały zostać przyjęte jeszcze 102 takie jednostki, każda mogąca pomieścić co najmniej 800 pasażerów. Według szacunków (Wyant, 2024) wycieczkowce miały w ostatnim przedpandemicznym 2019 r. dostarczyć do portu w La Spezia aż 750 tys. turystów. Wielu z tych wycieczkowiczów udawało się następnie do Pięciu Ziem koleją. Oczywiście na krótkie, kilkugodzinne zwiedzanie – wszak statek odpływał z portu wieczorem w dalszy rejs. Tryb zwiedzania przebiegał zatem według szybkiego schematu: „wykonanie zdjęcia selfie” (rysunek 5). Jak to określiła Fabrizia Pecunia: „Przyjeżdżają, robią sobie selfie, jedzą lody i wyjeżdżają” (Wyant, 2024).

Rysunek 5. Riomaggiore – jeden z punktów widokowych, skąd wykonuje się zdjęcia selfie
Autor: P. Sowa, 2024

Jeden mieszkaniac z grupy badanej przez Pavani (2024) stwierdził, że następne 5–6 lat będzie kluczowe dla przyszłości Pięciu Ziem – od podjętych decyzji zależeć będzie, w jakim kierunku pójdą sprawy i czy uda

się rozwiązać obecne problemy, utrzymując przy tym dochody płynące z turystyki. Czy też może jeszcze więcej osób wyemigruje do La Spezia w poszukiwaniu lepszych warunków życia, a miasteczka regionu Cinque Terre staną się „wydmuszkami” lub też „miastami duchów” albo czymś w rodzaju Disneylandu.

7. Moje Pięć Ziem

Pierwszy raz doświadczyłem piękna tej niezwyklej przestrzeni w 2001 r., kiedy na studiach udałem się w podróż z przyjaciółmi do Toskanii podczas długiego weekendu majowego. Postanowiliśmy zahaczyć o Cinque Terre. Dotarliśmy tam samochodem, konkretnie do Riomaggiore i Vernazzy. Nie było dzikich tłumów, obie miejscowości wywarły na nas duże wrażenie. Mogliśmy obserwować spokojne popołudnie i błogi wieczór.

Powróciłem do Pięciu Ziem w 2023 r. Tym razem jako pilot 55-osobowej wycieczki. To był również weekend majowy. Jednak w niczym nie przypominał tego z początku wieku. Przygotowując się do pilotażu, miałem świadomość, że będzie tłoczno. Jednak rzeczywistość przerosła moje wyobrażenia. W trakcie wycieczki zabezpieczałem „tyły” oraz zbierałem grupę w kluczowych momentach programu zwiedzania – typowa praca pilota. Jechałem z poważnym biurem podróży, więc mieliśmy wynajętego licencjonowanego przewodnika w języku polskim, który oprowadził nas po Monterosso, Vernazzy, Manaroli i Riomaggiore. Przemieszczaliśmy się pociągami na trasie z i w kierunku Levanto – miejscowości sąsiadującej z Pięcioma Ziemiami od zachodu. Do tamtego miejsca dowiózł nas autokar, grupa nocowała bowiem ok. 50 km dalej w kierunku Genui. Zatłoczenie było ogromne, najbardziej niebezpieczne sytuacje miały miejsce na peronach. Stacje są niedostosowane do takiej liczby pasażerów. Wyjścia na perony są wąskimi gardłami ze schodami, które z trudem pozwalają na równoczesny ruch dwóch osób. Perony z ledwością mieściły ogromne masy turystów, maszyniści musieli bardzo uważać podczas wjeżdżania na stacje. Główne uliczki miasteczek pozostały w pamięci niczym rzeki ludzi. Wytężałem wzrok w poszukiwaniu ewentualnych kieszonkowców, uczulając grupę na konieczność zachowania ostrożności w tym zakresie. Zatłoczone miejsca turystyczne to przecież idealne środowisko dla kradzieży dokumentów i pieniędzy.

Reakcje i zachowania turystów z mojej grupy były bardzo różne. Myślę, że część z nich mieszkańcy Cinque Terre określiliby jako *visitors*, szczególnie tych, którzy wydali maksymalnie może kilka euro, kupując

lody lub kawę – wodę i kanapki wzięli bowiem ze sobą z hotelu. Byliśmy zatem trochę jak miniwycieczkowiec z La Spezia, z tą tylko różnicą, że nie przyплыliśmy tu statkiem, ale przywiózł nas autokar i to nie do La Spezia, ale do Levanto. Całe szczęście, że była też spora grupa, która skorzystała z możliwości zjedzenia obiadu czy zakupu drobnych pamiątek.

Kiedy pilotuję, jestem w pracy nawet w trakcie czasu wolnego. Wszak w każdej chwili może się wydarzyć coś, co będzie wymagało mojej interwencji. Nie miałem więc zbyt wielu sposobności, by eksplorować boczne uliczki czy udać się na szlak. Postanowiłem, że powrócę tutaj w innym terminie i zostanę na kilka dni. Tak też się stało we wrześniu 2024 r. Udałem się na trekking do Pięciu Ziem. Z uwagi na brak dostępnych miejsc noclegowych w jednym z miasteczek nocowałem w sąsiednim Levanto. Połowa września okazała się nieco mniej obleganym przez turystów okresem. Owszem, było ich nadal sporo, jednak charakter wyprawy (kilkuosobowa grupka znajomych zostająca w okolicy na kilka nocy) pozwolił uciec od tłumów i cieszyć się pięknem przyrody oraz architekturą tego miejsca. Szczególnie pusto zrobiło się, kiedy jednego dnia wybraliśmy się na mniej popularny szlak prowadzący z Riomaggiore do Portovenere. Następnie, po dotarciu tam, udaliśmy się w rejs stateczkiem do Monterosso – perspektywa miasteczek oglądanych od strony morza była przepiękna. Mogę polecić też same szlaki piesze – widok na Vernazzę ze ścieżki wzdłuż klifu od strony Monterosso był zachwycający. Decyzja o dłuższym pobycie w tym przepięknym zakątku Włoch była przysłowiowym strzałem w dziesiątkę i w pewnym sensie „wybiciem” przynajmniej paru zębów uroborosowi.

Bibliografia

- Agnoletti, M., Errico, A., Santoro, A., Dani, A., Preti, F. (2019). Terraced landscapes and hydrogeological risk: The effects of land abandonment in Cinque Terre (Italy) during severe rainfall events. *Sustainability*, 11(1), artykuł 235. <https://doi.org/10.3390/su11010235>
- Carbone, N. (2015, 29 lipca). *Stazione Levanto* [post]. Märklinfan Club Italia. https://www.marklinfan.com/f/topic.asp?TOPIC_ID=3107&whichpage=3
- Cinque Terre Express 2025 le 5 Terre in treno. (b.r.). *Trainline*. Pobrane 15 marca 2025 r. z: <https://www.thetrainline.com/it/compagnie-ferroviarie/trenitalia/cinque-terre-express>
- Ente Bilaterale Territoriale Unitario del Settore Turismo La Spezia; Roberto Vegnuti Consulting. (2022, maj–2023, marzec). *Osservatorio Turismo. Quadro generale ed indagini sulle imprese ed i lavoratori del settore turismo in provincia della Spezia* [raport turystyczny]. <http://www.entebilateralelaspezia.it/wp-content/uploads/2018/01/1.-Report-TURISMO.pdf>

- Fes, N. (2024, 18 lutego). Solutions to fight overtourism in Italian destinations. *Tourism Review News*. <https://www.tourism-review.com/italian-destinations-plan-to-fight-overtourism-news14200>
- Giuffrida, A. (2024, 23 czerwca). 'We're not anti-tourist': Italy's picturesque villages struggle to cope with deluge of Insta-visitors. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/article/2024/jun/23/were-not-anti-tourist-italys-picturesque-villages-struggle-to-cope-with-deluge-of-insta-visitors>
- Guida ai comuni, alle province e alle regioni d'Italia. (2025). *Tuttitalia*. <https://www.tuttitalia.it>
- Laratta, A. (2023, 7 grudnia). 4 million tourists in 1 square kilometer: Cinque Terre is thinking of solutions against the. *Finestre sull'Arte*. <https://www.finestresullarte.info/en/tourism/4-million-tourists-in-1-square-kilometer-cinque-terre-is-thinking-of-solutions-against-the>
- Le proteste contro i rincari dei biglietti del treno delle Cinque Terre. (2024, 4 kwietnia). *Il Post*. <https://www.ilpost.it/2024/04/04/proteste-rincari-biglietto-cinque-terre/>
- Marzorati, E. (2025, luty). I porti più grandi d'Italia – classifica aggiornata 2025. *Travel365*. <https://www.travel365.it/porti-piu-grandi-italia.htm>
- Moggia, Z. (2024). The price of popularity: How overtourism is reshaping Vernazza. *Global History Dialogues*. <https://globalhistorydialogues.org/stories/the-price-of-popularity-how-over-tourism-is-reshaping-vernazza>
- Pavani, V.G. (2024). *Balancing tourism and traditions: Local stakeholders' perspective on the impacts of overtourism on the culture of the Cinque Terre* [studencka praca dyplomowa, Mid Sweden University]. Diva Portal. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1941298/FULLTEXT01.pdf>
- Portale della Performance. Dipartimento Funzione Pubblica. (b.r.). *Identità del Parco Nazionale delle Cinque Terre*. Pobrane 12 marca 2025 r. z: <https://performance.gov.it/performance/piani-performance/allegato/4487>
- Regione Liguria. (b.r.a). *Arrivi, presenze e permanenza media italiani e stranieri negli esercizi ricettivi complessivi. Anni 1988–2012*. Pobrane 10 marca 2025 r. z: <https://www.regione.liguria.it/homepage-turismo/cosa-cerchi/osservatorio-turistico-regionale/analisi-del-movimento-turistico/dati-storici/document/5988:turismo-osservatorio-analisi-movimento-turistico-andamento-esercizi-alberghieri-ed-extra.html>
- Regione Liguria. (b.r.b). *Il turismo in Liguria negli ultimi quindici anni*. Pobrane 10 marca 2025 r. z: https://www.regione.liguria.it/components/com_publiccompetitions/includes/download.php?id=11636:turismo-ultimi-quindici-anni.pdf
- Santoro, A., Venturi, M., Agnoletti, M. (2021). Landscape perception and public participation for the conservation and valorization of cultural landscapes: The case of the Cinque Terre and Porto Venere UNESCO site. *Land*, 10(2), artykuł 93. <https://doi.org/10.3390/land10020093>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (b.r.). *Portovenere, Cinque Terre, and the Islands (Palmaria, Tino and Tinetto)*. UNESCO World Heritage Convention. <https://whc.unesco.org/en/list/826/>
- Vegnuti, R. (2020). Cinque Terre, Italy – a case of place branding: From opportunity to problem for tourism. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, 12(4), 471–483. <https://doi.org/10.1108/WHATT-05-2020-0032>
- Vignali, A. (2013, 7 kwietnia). La Spezia diventa una città da crociere. *Il Giornale*. <https://www.ilgiornale.it/news/genova/spezia-diventa-citt-crociere-904134.html>
- Wyant, C. (2024, 17 lipca). We need to talk about overtourism: Cinque Terre edition. <https://chandiwyant.substack.com/p/we-need-to-talk-about-over-tourism>

CINQUE TERRE (PIĘĆ ZIEM) W PASZCZY UROBOROSA

Abstrakt: Cinque Terre (Pięć Ziem) to malowniczy fragment włoskiego wybrzeża Morza Liguryjskiego o wybitnych walorach naturalnych i kulturowych, który został wpisany na listę światowego dziedzictwa UNESCO. Ze względu na swoją atrakcyjność stał się miejscem licznych wizyt turystycznych, co sprawiło, że w ostatnich latach zмага się ze zjawiskiem overtourismu. Celem artykułu jest pokazanie skali tego problemu i jego wpływu na warunki życia lokalnej społeczności oraz stan przyrody. Miasteczkom Cinque Terre grożą nie tylko utrata żywej tożsamości, ale również niekorzystne zmiany zachodzące w środowisku naturalnym.

Słowa kluczowe: Cinque Terre, overtourism, zatłoczenie, Liguria, La Spezia

CINQUE TERRE (FIVE LANDS) IN THE MOUTH OF THE OUROBOROS

Abstract: The *Cinque Terre* (Five Lands) is a picturesque stretch of Italy's coastline along the Ligurian Sea with outstanding natural and cultural value which has been designated a UNESCO World Heritage Site. Due to its attractiveness, it has become a destination for numerous tourist visits and this has caused it to struggle with the phenomenon of overtourism in recent years. The aim of the article is to show the scale of this problem and its impact on the living conditions of the local community and the state of its natural environment. The towns of *Cinque Terre* are threatened not only by the loss of a vibrant identity, but also by unfavorable changes in the natural environment.

Keywords: *Cinque Terre*, overtourism, congestion, Liguria, La Spezia